

Сон Донгвеон

КОРЕЯ ЖАНА КЫРГЫЗСТАНДЫН 25-ЖЫЛ АРАЛЫГЫНДАГЫ БИЛИМ, МАДАНИЯТ АЛМАШУУЛАРЫ ЖАНА КЕЛЕЧЕКТЕГИ МАСЕЛЕЛЕРИ

Сон Донгвеон

ОБМЕНИ В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ И КУЛЬТУРЫ МЕЖДУ КОРЕЕЙ И КЫРГЫЗСТАНОМ В ТЕЧЕНИЕ 25 ЛЕТ И ЗАДАЧИ НА БУДУЩЕЕ

Son Dongweon

EXCHANGES IN EDUCATION AND CULTURE BETWEEN KOREA AND KYRGYZSTAN FOR 25 YEARS AND CHALLENGES AHEAD

УДК: 947.1:973(575.2)/008

Макалада Корея менен Кыргызстандын ортосундагы кызматташтык мамилелери тууралуу маселелер каралган. Ошондой эле макалада 25 жыл ичинде билим жана маданият тармагында кандай өзгөрүүлөр болгондугу жана келечекте кандай маселелер тургандыгы тууралуу баяндалат.

Негизги сөздөр: Кыргызстан, Корея, кызматташтык, мамилелер, маданият, билим, экономика, тарых, тажрыйба.

В статье рассматриваются вопросы сотрудничества между Кыргызстаном и Кореей. Также в статье излагаются какие изменения в произошли в отрасли образования и культуры в течение 25 лет и какие вопросы есть на будущее.

Ключевые слова: Кыргызстан, Корея, сотрудничество, отношения, культура, образование, экономика, история, опыт.

The article deals with the issues of cooperation between Kyrgyzstan and Korea. The article also describes what changes have occurred in the field of education and culture for 25 years and what issues are for the future.

Key words: Kyrgyzstan, Korea, cooperation, relations, culture, education, economy, history, experience.

Чыгарылган маселе. Корея жана Кыргызстан 1992-жылы дипломатиялык мамилелерди түзгөндөн тартып демократиялык жана экономикалык тараптан жалпы баалуулук жана маданияттык негизинде достук кызматташууну улантып өнүгүп келүүдө. Корея Орто Азия, Европа жана Кытайды байланыштырган өлкөдөй Кыргызстандын потенциалдуулугун жогору баалап келет, ал эми Кыргызстан болсо Кореянын тажрыйбасы жана искусствосун өлкөнүн экономикалык өсүшүнө пайдалуу экендигин эске алып Корея менен мамилелерге маани берип келди. Ошентип, Корея жана Кыргызстан акыркы 25-жыл ичинде болуп өткөн жогорудагы чогулушта жогорку наамдын адамдарын сыйы менен Кыргызстан жөнүндөгү Кореянын жардам камтыган өнүгүү кызматташууну жогорулатып, жумуш жазаганга негизделген Кыргызстандын жумушчу күчтөрүн жиберүүгө макулдашып, Корея жөнүндөгү бир тараптуу визадан бошотуу программасын ишке ашыруу жана башка эки тарап өлкөлөрдүн кызматташуусу үчүн негиздерди орнотуп келе жатат.

Өзгөчө 1997-жылы түзүлгөн келишим аркылуу Корея жана Кыргызстан арасында билим берүү, илим, искусство, спорт жана башка алмашуулар олуттуу кубатталып келе жатат. Жана акыркы учурларда Кореянын Кыргызстанга болгон соода салымдары өсүп, жана Кореяга болгон кызыгуулар да өнүгүп, Корея толкунунун негизинде массалык маданият дагы тез эле жогорулап, эки тарап өлкө арасындагы өз ара аракеттенүү үчүн достук чөйрө түзүлүп турууда. Бирок Кыргызстан менен Корея арасындагы маданият алмашуусу “жергиликтүү корейлердин” улуттук жаратылышын ырастоо үчүн корей улуттук маданиятын сунуштоо жана корей толкуну аркылуу массалык маданиятынын бир тараптуу жөнөтүү менен гана жашырылып эки тарап өлкөнүн арасындагы маданият алмашуу субъекти, объекти жана ошол мазмундар өтө чектелип келген. Корея башкаруучусу Пак Гын Хе Евразия демилге стратегиясы аркылуу Евразия өлкөлөрү менен маданияттык окшоштугуна негиз коюп өз ара эстүү жана ишенимдин курулушуна умтулуп алдыда турган экономикалык пайда үчүндүк кутуча маданияты эмес, адамдардын жүрөгүн алган чыныгы бирикмени түзүү фундаменти болуп чыныгы маданияттык кызматташууну баса белгилеген. Чынында Корея менен Кыргызстан ортосундагы үстүртөдөн активдүү болгон маданият алмашууга да карабастан эки тарап өлкөлөрдүн жарандарынын тарых жана маданий, жарандардын закым курамы, күнүмдүк жашоо жана башка жөнүндөгү түшүнүктөр абдан баштапкы деңгээлде болуп бейкалыс деңгээлге токтолуп турган өз ара кылдат эстүү аркылуу маданий алмашуу жана кызматташуу жөнүндөгү негизги жеткиликтүүлүктү талап кылып турат. Корея жана Кыргызстан башкаруу деңгээлинде достук мамилелерди куткарууда десек да эки тарап өлкөлөрүнүн жарандарынын ортосундагы өз ара эстүү жана жакындык сезимдин жетишпестик абалында өкмөттүн тышкы катнаштык аракеттерге гана таянган Кыргыз-Корей мамилелеринин өсүшүнүн чеги себепкер. Ошондуктан, өткөн 25 жыл арасында Корей жана Кыргызстан арасындагы маданий алмашууну толук изилдөө менен негизинен Корей толкунуна таянып келген эки өлкөнүн маданий алмашуусу XXI кылым маданиятынын мезгилинде салыштырган

келечеги умтулган жана өз ара жагымдуу маданий кызматташууну жылдыруу (ишке ашыруу) үчүн долбоорду активдүү издөө керек болуп турган мезгил деп айтсак болот.

Корей жана Кыргызстандын маданий өз ара өсүшү. Кыргызстан батыш тарабынан Кытай, чыгыш тарабынан Өзбекстан, түштүк тарабынан Тажикстан жана түндүк тарабынан Казакстан менен чектешкен Орто Азиянын өлкөсү болуп Корей жарым аралына окшогон территориясында Евразия көчмөндөрүнүн динамикалык жана өзгөрүүлөргө толгон жашоо жана жарык маданият мурасы сезилген тарыхый жана маданий сахна. Кыргызстан деңиз деңгээлинен 2,750 метр бийиктикте жайгашкан тоолуу аймактын өлкөсү болуп Тянь-Шань тоо кыркаларынын чокулары жана Памир түздүгүнүн зор мөңгүлөрү жана түбөлүк кар ээрип суусу кургаган Орто Азия районуна ичүү сууну жабдуулук кылган суу ресурсунун булагы. Ошондуктан, Кыргызстан дүйнө жүзүндөгү океандардан эң алыс жайгашкан ички район түздүк тоолуу аймак экендигине карабастан бай суу ресурсу аркылуу илгертеден бери түрк көчмөн маданиятында туруктуу оазис маданияты байытылган көз карандысыз тарых жана маданиятын өнүктүрүп келген. Кыргызстандын бүткүл райондоруна чачырап жаткан илгерки ажайып жана өчпөс петроглифтер бул аймакты жашоонун фундаменти деп эсептеген тарыхый каармандардын жашоо образы жана акыл-эс, маданиятын тузмө-түз көрсөтүп турган символу. Өзгөчө, ушул петроглифтер жөнүндөгү изилдөөгө Орто Азиядан Кыргызстан ээ болгон маданий-тарыхый орду жана маанисин калыбына келтирүү менен чогуу Кыргызстан, Орто Азия жана Корей жарым аралы байыркы акылманы жана байыркы маданияттын өз ара катнаштарды издөөсүндө салым кошо алат деген күтүлүүдө. Кыргызстан тарых боюнча батыш-чыгыш маданиятынын түзүлүшү жана алмашуу, баарлашуу жана жайылуу үчүн географиялык байланыш катары маданий борбордун ролун жоопкерчиликтүү болгон чыгыш-батыш маданиятынын байланыш жана кошмок мейкиндиги менен байыркы Жибек-Жолу соода жүргүн жолунун акыркы токтоо жайы болуп Корей жарым аралы менен алмашкан чындык тарыхый далилдөө материалдар аркылуу тастыкталып келген. Акыркы учурда Корей санариптик техникалары менен реставрацияланган Өзбекстан Самаркандындагы Афрасиаб хан-сарайы дубал жазмаларында Когурё элчиси деп эсептелинген адамдары тартылып, ал Когурёнун тышкы мамиле жана байыркы Корей жарым аралы жана Орто Азия аймак арасындагы алмашууларды өзүбүзгө ача ала турган баалуу материалдар катары бааланып келе жатат. Ошондой эле Синланын монахи ХеЧо калтырган 왕오천축국전 (727-жыл) ал Кашмир, Кандара жана башка Түндүк Индиянын шаарларына кайрылып Персияга жетип, кайрадан Түндүк Индияга сапар улап Кыргызстандын Памир жана Кашкар жана башкаларга кайрылып жатып аткарган сапарынын 4 жыл арасындагы узак саякатынын акырында жасаган чеберлиги. Андан

тышкары дагы Когурё көчмөн генералы КоСонЖи Кытай армиясы Араб биргелешкен күчтөр армиясы бёрин ильде менен кайрылып “Талас” салгылашуусунун жана бүгүнкү биздин күндө Кыргызстандын бир аймагы. Андан бери 1200 жыл өткөндөн кийин ХХ кылымдын биринчи жарымында көптөгөн корейлер англис кол жазманы да билбеген бойдон күч менен көчүрүлүп кайгылуу убакытты өткөргөн жер деп да айтылат. Кыргызстандагы “жергиликтүү корейлер” жкын жайгашкан Казакстан Өзбекстандын “жергиликтүү корейлерге салыштырмалуу аздык кылышкан, бирок аймактык коом мүчөсү катары бекем орунду ээлеп жатат жана бир нече багыттарда артыкчылык жөндөмдүүлүктөрүн көрсөтүп корей адамдарынын негизги жөндөмдүүлүгүн жана улуттук маданият оригиналдуулугун Кыргызстандан баштап Орто Азия аймактарына жайылтуу иштерин аткаруу ролуна жоопкерчилик алып отурат. Кыргызстанда тарыхый жактан түшүмдүү жер жана бай суу ресурстарын колдонуу үчүн жайылган көчмөндөр менен айыл чарба адамдар тынымсыз атаандаштык жана алмашуу көчмөн кесилиши менен жанаша деген сыяктуу өзгөчө маданий өзгөчөлүктү түзүп турган фундаменти болгон. Диний жактан да Кыргызстанда тамыр алган сыйынуулардын бири Тенгрианство, шаманизм жана башкаларга Улуу Жибек-Жолу аркылуу кирген буддизм, зороастризм,, манихеизм ж.б. менен байланышып, үзгүлтүксүз Ислам дини жана маданий тарабынан кошулуп Орто Азия гана орто катмарлуу татаал адеп-ахлак маданияты түзүлдү. Ошондуктан, Кыргызстандын каада-салт маданияты ар кандай группаларын улуттук тилинде ассимиляциялаштырылган “түрк”, туруктуу маданияты үйрөтүлгөн “көчмөндүүлүк”, сыйынууларды байланыштырган “Ислам” деген өзгөчөлүк, ошол фундаментти түзүп жатат деп айтып, азыркы Кыргызстанды түшүнүү аракетинде такыр коё берүүгө болбогон маданий ачыкчы. Ошо менен чогуу Кыргызстан бул азыркы убакка келип Россия жана Совет бийлиги аркылуу дээрлик 100-жыл арасында орус тили жана маданиятына ар тараптан ачылгандыгын тарыхый чындык да бүгүнкү күндөгү Кыргызстандын татаал маданий көрүнүштү түшүнүүнү коё берип жибербөөсү негизги фактор болуп эсептелинет.

Ошондуктан, Кыргызстандан баштап Орто Азия менен чыгыш-батышты байланыштырган географиялык негизги пункт гана эмес Евразия континентинде пайда болгон адам цивилизациясы жана дин менен жолугушуу менен кошмок мейкиндиги катары түшүнүп жакындашуу абалы талап кылынат. Советтик армиянын кыйрашынан кийинки КМШ өлкөсү катары Кыргызстан акыркы 20-жыл арасында Советтик коомдук маданий мураска жетишип кыргыз нукура мүнөзүн ырастоо менен улуттук маданияттын кайра ордуна келүүсү жана кыргыз тилин жайылтуу аркылуу кыргыз улутунун негизинде мамлекетти куруу иштерин бүт күчтөрү менен ашырып келди. Мурдагы Советтин мүчөсү катары Кыргызстан эгемедүүлүктү алгандан кийин мамлекеттин кыргыз сыйынуу доору

жана улуттук маанини камтыган туу, герб жана башка жаңы мамлекеттик символдорду кабыл алып, салттуу майрам, эскертүү күндөр жана башкаларды мамлекеттик майрам катары киргизип, кыргыз улутунун тарыхый инсандары жана эстеликтердин маанисин оңдотуу үстөмдүгүн улуу ачылыш кылган учурда географиялык аталышын кыргыз тилинде ат коюу жана башкалар аркылуу кыргыздардын мамлекеттик улуттук чыныгы табиятын күчтөндүрүп келген. Өзгөчө Кыргызстан өкмөтү кыргыз улуту абдан сыйлуу легендарлык каармандардын аңгемеси катары роман эпопеялардын арасынан эң чоң көлөмгө ээ болгону менен белгилүү “Манас” эпосун кыргыз улуттук чыныгы табият түзүүсүнүн тартуу борбору да, Кыргызстанды өкүлү да болгон материалдык эмес маданий мурасы деп басым жасалып турат. Андан тышкары 80ге жакын улуттар жанаша жашап жаткан көп улуттук жана көп маданияттык мамлекет катары Кыргызстан мамлекеттик бирикмеси үчүн кыргыздардын салттуу түрк-ислам маданиятынын баалуулугу жана Совет бийлигинин мурасы катары аз улуттуу Славян-Европалык маданиятынын эки түрдүүлүгүн байланыштырган биргелешкен маданият моделине карай умтулуп ар түрдүү аздык кылган улуттардын маданиятты сактоо жана кыймыл-аракеттерин камсыз кылып турат. Кыргызстан Улуу Жибек-Жолунун өлкөсү катары узак убакка чейин диний, тил жана маданиятты чогуу колдонуп урууларга бөлүнүүдөн караганда бири-бирин түшүнүүдө жашап келишкен Орто Азия аймактарынын өзгөчөлүгүн чагылдырып турат. Эгемендүүлүктөн кийин Кыргызстандын башкаруу өкмөтү ар түрдүү маданий үстөмдүлүк аркылуу дагы биле ала тургандай кыргыз улут маданиятынын пайдасын негиз кылган аз улуттар бири-бирине төп келген маданий жанаша жашоо жана байланышуусу Кыргызстан улуту жана маданият политикасынын негизинин процесси. Ошондой эле Корея жана Кыргызстандын уланып турган маданият кызматташуусунун ийгилиги үчүн көп улуттуу жана көп маданияттуу өлкө ээ болгон өзгөчөлүктү түшүнүп, биригүү өнүгүүсү менен жакындашуусу ыктымал. Корея үчүн Кыргызстан тарыхый Жибек-Жолу деген цивилизациясынын негизги ролун чогуу бөлүшүп Корея маданиятынын өнүгүүсүнө ар түрдүү азыктар менен жабдуу кылган

жолдош катары маанилүү тарых-маданий маанини камтыйт. Башкача айтканда, Корея үчүн Кыргызстан Алтайдын маданият аркылуу тил жана маданий тамырын биримдикте колдонуп эң жакын кошунасы катары руханий абалы, тууганчылык сезим менен байланыштын негизинде достук маданияттын инфраструктурасы курулуп жаткан өлкө катары каралат. Дал ушул нерсе Корея жөнүндөгү эң мыкты брэнд атаандаштыгы аркылуу Кыргызстанда “Корей толкуну”нун агымы жана Корей товарлары жөнүндө кызыгуу жөнөкөй легенда дегенден көрө бекем фундаменти алып жүргөн реалдуу нерсе десе да болот. Тескерисинче, Кыргызстан Кореяны өзүнүн өзгөчөлүү салттуу маданият жана улуттук чыныгы табиятын сактап да жатып прогрессивдүү технология жана илим үйрөтүп, кыска убакытта тез экономикалык өнүгүүдө жетишкен өлкө катары экономикалык өнүгүүсүнүн модели катары да таанылууда. Өзгөчө Кыргызстан жарандары Кореянын телефизорлору, муздаткыч, кондиционер жана башка ар бир тиричилик техника менен телефон, авто унаа жана башкаларды сатып алуусу менен алардын жашоосунда терең жактан орун алып турууда. Жана дагы Кыргызстан ичинде популярдуу болуп теледолбоорлордо, корей сериалдар жана кинотасмалары жана башкалар аркылуу руханий абалын сактап жана акыркы учурда “К-рор”тын жайылтуусу аркылуу да эки тарап өлкөнүн жаш муундардын маданий кабарлашуусу тез ылдамдык менен жогорулоодо.

Корея жана Кыргызстан 1992-жылы мамлекеттик динин түзгөндөн тартып өткөн 25 жыл арасында демократиялык жана базар экономикалык окшоштуктардын баалуулугу менен маданий достукту негизи кылып достук катнаш мамилелерди тынымсыз өнүктүрүп келген.

25 жыл аралыгында Корея жана Кыргызстан ортосунда маданий алмашууну толук изилдөө менен көбүнчө Корей толкунуна таянып келген эки тарап өлкөнүн маданий алмашуусу XXI кылымдын маданиятынын доорунда салыштырган келечекке умтулган жана бири-бирине жагымдуу маданият кызматташууну ишке ашыруу үчүн арналган долбоорду активдүү издеп келечектеги эки өлкө арасында дагы жакшы өнүгүүлөрдү сунуш кылууну максатка коюп бул изилдөөнү жаздым.

Рецензент: д.и.н., профессор Абдырахманов Т.А.